

Omgevingsvisie Smallingerland Verkenningendocument

120919

#ditissmallingerland

Inhoudsopgave

Inhoud

1. Inleiding.....	1
2. Opbrengsten co-creatie Verkenningenfase.....	3
3. Algemene trends en ontwikkelingen	9
4. Conclusies.....	13

Bijlagen:

1. Enquête identiteit
2. Opbrengsten 'de ziel van Smalingerland'
3. 400 puntenlijst De Lawei
4. Impressieverslagen sessies wijken en dorpen
5. Praatplaat Top 5
6. Overzicht reacties ansichtkaarten
7. Uitwerking trends en ontwikkelingen per thema

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeente Smallingerland wil samen met de inwoners een Omgevingsvisie opstellen. De Omgevingsvisie is de officiële naam voor een (digitaal) document dat over de fysieke leefomgeving in onze gemeente gaat. Hierin staat wat inwoners en de gemeente voor de komende 10 á 20 jaar voor de toekomst echt belangrijk vinden. De beleidskeuzes worden gemaakt voor onderwerpen zoals wonen, werken, recreëren, landschap, natuur. Zodra de visie door de gemeenteraad is vastgesteld, is dit het gezamenlijke vertrekpunt voor de verdere uitwerking van beleid en de uitvoering van projecten en initiatieven die bijdragen aan deze visie. Zo werken overheden, ondernemers, verenigingen en inwoners samen aan de toekomst van onze gemeente.

1.2 Co-creatie

De gemeente vindt het erg belangrijk om inwoners te betrekken bij het maken van visies en plannen. Het is ondenkbaar om dat in deze tijd niet meer te doen. Inwoners zijn per slot van rekening expert over hun eigen leefomgeving. Daarom kiest gemeente Smallingerland bewust voor co-creatie. Dat betekent dat de inwoners, ondernemers, verenigingen samen met de gemeente op zoek gaan naar inbreng voor de omgevingsvisie. Het doel is om zoveel mogelijk mensen uit te nodigen om een bijdrage te leveren aan de Omgevingsvisie, op wat voor manier dan ook. Omdat het op basis van de Omgevingswet de eindverantwoordelijkheid is van de gemeente, neemt de raad in het kader van het algemeen belang hierover de uiteindelijke beslissing.

Wat verstaan we onder co-creatie?

- Een vraagstuk, opgave of koers wordt 'met z'n allen' uitgewerkt tot een keuze of richting
- Iedere deelnemer in het proces kan invloed op het resultaat uitoefenen: dus de inwoners, ondernemers, verenigingen, bedrijven. Dit moet voor iedereen vooraf duidelijk zijn;
- Het moet vooraf duidelijk zijn waar de grenzen liggen: zijn er onderwerpen waarbij geen co-creatie mogelijk of wenselijk is?
- Iedereen moet zich vrij en uitgenodigd voelen om mee te doen en moet ideeën te komen;
- De gemeente zorgt voor een open en transparante informatievoorziening en terugkoppeling van onderzoeksresultaten en co-creatieronden;
- De gemeente weegt alle input af en neemt de uiteindelijke beslissingen.

1.3 Stappenplan Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie komt via 5 stappen tot stand. Het totale stappenplan ziet er als volgt uit:

1. Identiteit Smallingerland	Campagne #ditissmallingerland
2. Verkenningsfase	Agendapunten voor de toekomst
3. Strategische koers	Welke hoofdkeuzes?
4. Concept Omgevingsvisie	Eerste contouren van de omgevingsvisie
5. Omgevingsvisie	Omgevingsvisie klaar voor vaststelling raad

Dit verkenningendocument is het eindresultaat van de eerste en tweede stap.

1.4 Inhoud en doel verkenningendocument

Tijdens deze stap zijn op verschillende manieren de inwoners actief betrokken. Gevraagd is wat op de agenda van de toekomst van Smallingerland moet komen te staan. Alle opbrengsten zijn gebundeld in dit Verkenningendocument.

Aanvullend is bestaande informatie gebruikt om een beeld te vormen van de belangrijkste verwachte trends en ontwikkelingen. De gebruikte bronnen zijn o.a. bestaande gemeentelijke en provinciale beleidskaders en de bouwstenen die in het kader van De Friese Aanpak zijn ontwikkeld (Omgevingslabs, zie www.omgevingslab.frl).

Dit verkenningendocument vormt de basis voor de volgende stap: de strategische koers. Welke koers gaan we varen richting 2030? Het antwoord op die vraag komt op hoofdlijnen aan bod in de volgende stap en wordt daarna meer uitgewerkt, in de uiteindelijke omgevingsvisie. Met het formuleren van de strategische koers wordt getoetst of de juiste hoofdkeuzes voor de fysieke leefomgeving op de lange termijn zijn geselecteerd. Als dit het geval is, kan de koers naar de Omgevingsvisie verder worden uitgewerkt.

1.5 Leeswijzer

Dit Verkenningendocument bestaat uit 4 hoofdstukken. Na deze inleiding (hoofdstuk 1) volgt hoofdstuk 2 waarin een overzicht wordt gegeven van de resultaten van de eerste drie co-creatieronden met inwoners. Voor de leesbaarheid wordt in dit hoofdstuk meerdere malen verwezen naar bijlagen. In hoofdstuk 3 is een beschrijving gegeven van de belangrijkste maatschappelijke trends en ontwikkelingen voor de lange termijn. Het verkenningendocument wordt afgesloten met hoofdstuk 4, waarin de belangrijkste conclusies zijn opgenomen.

2. Opbrengsten co-creatie Verkenningenfase

2.1 Inleiding

In de verkenningenfase zijn in drie ronden zoveel mogelijk inwoners uitgenodigd om mee te praten over de belangrijkste thema's en opgaven voor de toekomst van Smalingerland:

Ronde 1	de identiteit van Smalingerland
Ronde 2:	startbijeenkomst de Lawei: inventariseren agendapunten
Ronde 3:	discussie agendapunten

In dit hoofdstuk is de opgehaalde informatie weergegeven. Op de projectwebsite www.dwjm.nl/ditissmalingerland is ook achtergrondinformatie te vinden.

2.2 Ronde 1: De identiteit van Smalingerland

2.2.1 Enquête: Hoe zie jij Smalingerland?

Wat maakt Smalingerland Smalingerland? Inwoners hebben inbreng geleverd op de vraag wat het is dat Smalingerland op dit moment kenmerkt. Deze informatie is – samen met de historische informatie over het ontstaan van Smalingerland - het vertrekpunt voor de verdere ontwikkeling van Smalingerland. Eerst is onder de inwoners een enquête uitgevoerd. De enquête is afgenomen onder een steekproef van 3.000 inwoners. Ook zijn op 17 locaties in wijken en dorpen in de gemeente straatenuêtes gehouden en zijn via diverse media oproepen gedaan om een online enquête in te vullen. Dit heeft geleid tot bijna 800 inzendingen. De inzendingen zijn verwerkt in een rapport 'Hoe zie jij Smalingerland' (zie bijlage 1). In de enquête stonden twee vragen centraal:

Vraag 1: Wat maakt Smalingerland goed wonen, werken en recreëren;

Toelichting: met deze vraag is gepeild hoe inwoners hun eigen leefomgeving waarderen en wat daarin het meest bepalend is;

Hoewel er veel verschillende antwoorden zijn gegeven, zijn er toch verschillende rode draden uit de antwoorden te destilleren:

- Het voorzieningenniveau (winkels, onderwijs, sport, cultuur, zorg) is in alle antwoorden het vaakst benoemd als onderdeel dat in de leefomgeving wordt gewaardeerd: het is compleet en voor iedereen in de gemeente dichtbij;
- Wat ook hoog scoort is de nabijheid en afwisseling in landschap: de combinatie van (vaar)water, bos en singellandschap op loop- of fietsafstand;
- Inwoners zijn over het algemeen tevreden over de woonomgeving: ruim, rustig en veilig. De sfeer is over het algemeen gemoedelijk en vriendelijk met oog voor elkaar (buren, familie, vrienden), maar dat geldt niet voor iedereen;
- Er zijn relatief weinig antwoorden gegeven die te maken hebben met werk of verkeer. De plaatselijk (vanouds her) aanwezige grote werkgevers wordt door inwoners gewaardeerd vanwege de banen die daarmee gecreëerd zijn. Tegelijk is het werken buiten de gemeente ook geen probleem, vanwege de goede bereikbaarheid via ov, auto en fiets.

Vraag 2: Hoe beschrijf je Smallingerland aan iemand die de gemeente niet kent.

Toelichting: met deze vraag is gepeild hoe inwoners hun eigen gemeente identificeren of aan anderen zouden aanprijzen.

Hoewel er veel verschillende antwoorden zijn gegeven, zijn er toch verschillende rode draden uit de antwoorden te destilleren:

- De meerderheid vindt de leuke winkels en culturele voorzieningen en de nabije, diverse natuur bepalend voor het karakter van de gemeente;
- Daarna wordt benoemd dat Smallingerland over het algemeen een gemoedelijke, gastvrije gemeente is met aardige mensen en leuke activiteiten: klein genoeg om persoonlijk te zijn;
- De nabijheid en afwisseling in landschap: de combinatie van (vaar)water, bos en singellandschap op loop- of fietsafstand;
- Tegengestelde meningen komen naar voren als het gaat om de beleving in Drachten en de dorpen: gezellig versus saai, lekker rustig versus druk, in ontwikkeling zijnde gemeente versus ontbreken van een cultuurhistorische ziel.
- De centrale ligging en bereikbaarheid van en naar andere plaatsen is positief: Groningen en Leeuwarden zijn dichtbij;
- Wonen is gewoon goed.

De uitkomsten van de enquête zijn goed bruikbaar om de identiteit van Smallingerland in de Omgevingsvisie verder uit te diepen en te omschrijven.

2.2.2 Verdieping 'De ziel van Smallingerland'

In mei/juni 2019 hebben is een verdere verdieping van het begrip 'identiteit' gemaakt in een drietal sessies met inwoners en ook vanuit de kunst- en cultuurhoek. In totaal waren dit circa 25 personen. De aanleiding hiervoor was dat in de startbijeenkomst in de Lawei door diverse deelnemers duidelijke signalen werden gegeven over de zorg dat 'de ziel van Smallingerland' ontbreekt.

De resultaten van de verdiepende sessies leiden tot een paar rode draden:

- De "ziel" laat zich vanuit de drie sessies vertalen in de kreet "Durf en Turf". *Turf* spreekt voor zich; vanwege het oorspronkelijke veenpakket, de ontvening daarvan met alles wat daarmee heeft te maken en het huidige landschap, de huidige omgeving. *Durf* komt met name door bijzondere invloeden en meestal van buitenaf, die betekenis, vorm en kleur hebben gegeven aan deze gemeente. Natuurlijk spreekt de tijd van ontvening daarin voor zich en ook de periode van de industrialisatie (met name na de tweede wereldoorlog), maar ook de invloed van kunststromen als De Stijl en DaDa. Deze kreet staat ook mooi symbool voor de koppeling van verleden, heden en toekomst;
- Want wat sterk naar voren komt is;
  - o Het verleden levend houden. De landschapsbiografie vormt hierin al een fantastische basis (zie www.djwm.nl/ditissmallingerland);
  - o Het koesteren en versterken van historische kenmerken kan een goede basis vormen voor een veel breder recreatief/toeristisch netwerk.

Hierin worden juist kansen gezien; zowel voor de leefbaarheid binnen de verschillende kernen en de versterking van de eigenheid van de verschillende kernen en tegelijkertijd het versterken van de onderlinge relaties/verbindingen;

- De verschillende landschapskarakteristieken worden vanuit de sessies als waardevol onderstreept. Ook de landbouw zou zich sterker naar de verschillende (potentiële) kwaliteiten moeten voegen; huidige waterstanden, wijze van bemesting en gewasbescherming, etc leidt nu tot eenvormigheid en verschraling en gebrekkige biodiversiteit.

Van elke sessie is een verslag gemaakt. Deze is te vinden in bijlage 2.

2.3 Ronde 2: Startbijeenkomst De Lawei

Op 26 november 2018 is voor alle inwoners een bijeenkomst in de Lawei georganiseerd. Het doel was om met deze bijeenkomst de Omgevingsvisie onder de brede aandacht te krijgen en om van inwoners te horen welke onderwerpen en thema's zij belangrijk voor de toekomst van Smallingerland vinden. De opzet van de bijeenkomst was verrassend (ludieke spreker) en actief (11 keukentafelgesprekken).

Ruim 100 aanwezigen dachten in de schouwburg De Lawei mee. Het resultaat van de keukentafelgesprekken: een lijst van maar liefst 400 aandachtspunten, ideeën, zorgen en wensen voor de toekomst, onderverdeeld in een 11-tal thema's. De totale opbrengst is in bijlage 3 opgenomen.

2.4 Ronde 3: Verdieping agendapunten

2.4.1 Resultaten 6 sessies in dorpen en wijken

In mei en juni van 2019 hebben zo'n 70 inwoners van gemeente Smallingerland, als onderdeel van de verkenningsfase, een verdiepingsslag op de opgehaalde resultaten van de startbijeenkomst in de Lawei gemaakt. Dit gebeurde tijdens zes discussiebijeenkomsten, verspreid over de gemeente: drie in de dorpen en drie in Drachten. De bijeenkomsten hebben veel bruikbare informatie opgeleverd. De verslagen per sessie en het eindresultaat (impressiedocument) zijn opgenomen in bijlage 4.

De deelnemers zijn met de thema's en onderwerpen die uit de Lawei sessie zijn gekomen, aan de slag gegaan. De thema's waren:

- Centrum Drachten en voorzieningen in wijken en dorpen
- Openbaar vervoer en fiets- en wandelverbindingen
- Gezonde en veilige leefomgeving
- Landschap
- Wonen in dorpen en wijken
- Energiebesparing en energieopwekking in dorp, wijk en uw huis
- Biodiversiteit en klimaat
- Voedsel en landbouw
- Sociaal / mienskip / welzijn
- Banen / werkgelegenheid / bedrijven(terreinen).

Na het bespreken van de thema's zijn de deelnemers in groepen uiteengegaan om een Top 5 te maken van de voor hen belangrijkste thema's.

Daarbij gaven zij aan waarom juist die thema's belangrijk zijn en welke zorgen zij daarbij hebben. Hiervoor werd een praatplaat gebruikt (zie bijlage 5).

Na afloop van de sessies zijn de resultaten van de 6 sessies naast elkaar gelegd. Deze zijn verwoord in een impressieverslag (zie bijlage 4). Er zijn diverse rode draden te herkennen:

- Elke Top 5 is uniek. Hoe een Top 5 er precies uitziet, heeft ook te maken met wat er in de lokale omgeving van het dorp of wijk actueel speelt;
- Deelnemers werden zich ervan bewust dat tussen de thema's veel samenhang. Ze zijn niet los van elkaar te zien: 'het één hangt samen met het ander'. De aanwezigheid van meer of minder samenhang tussen bepaalde thema's wordt mede bepaald door de lokale situaties;
- Ruimtelijke en sociale aspecten overlappen elkaar en kunnen niet los van elkaar worden gezien;
- Deelnemers waren zich ervan bewust dat de gemeente niet altijd invloed op of verantwoordelijkheid heeft voor bepaalde thema's;
- Een gezonde en veilige leefomgeving komt veelal als overkoepelend thema in de Top 5 terug;
- Door de oogbaren heen, zijn de volgende thema's vaker of minder vaak in de Top 5 neergezet:

Populaire thema's: vaker / hoger in de Top 5 geëindigd:

- Gezonde en veilige leefomgeving
- Samenleving / Mienskip / Welzijn
- Biodiversiteit en klimaat

Minder populaire thema's: minder vaak / minder hoog in de Top 5 geëindigd:

- Voedsel en landbouw
- Centrum Drachten en voorzieningen in wijken en dorpen
- Landschap
- Wonen in dorpen en wijken

Gemiddeld populaire thema's: vallen tussen categorieën populair en minder populair in:

- openbaar vervoer en fiets- en wandelverbindingen
- energiebesparing en energieopwekking in dorp, wijk en uw huis
- banen / werkgelegenheid / bedrijventerreinen

Voor meer informatie per sessie verwijzen wij naar het impressieverslag (bijlage 4).

Deze 6 sessies werden ook gebruikt om de deelnemers te vragen of ze nog aanvullingen hadden op de resultaten van de Lawei. De 400-puntenlijsten hingen daarom bij elke sessie aan de wand, met de uitnodiging aan de deelnemers om aanvullingen te noteren. Bij geen enkele sessie is een aanvulling op de 400-puntenlijst gekomen. Waarmee we de conclusie kunnen trekken dat dit een mooie, complete lijst is. Sommige oplettende deelnemers herkenden op de lijst zelfs hun eigen inbreng van de Lawei.

2.4.2 *Gerichte acties voor specifieke doelgroepen*

De ervaring met de verschillende sessies - en van gemeenten om ons heen die ook met de Omgevingsvisie bezig zijn - leert, dat niet iedereen zich automatisch aangesproken voelt of de tijd heeft om mee te doen.

Ondanks de vele energie, tijd en kosten die tijdens dit traject wordt gestoken in communicatiemiddelen rondom de informatievoorziening en uitnodiging tot deelname. De ervaring is tot nu toe dat de volgende doelgroepen niet (altijd) vertegenwoordigd (kunnen) zijn in de reguliere sessies:

- Agrariërs
- Jonge gezinnen met kinderen
- Oudere jeugd / studenten
- Mensen met een beperking
- Mensen met een migratieachtergrond
- Senioren / ouderen

Per doelgroep zijn daarom speciale werkvormen ingezet:

- Agrariërs: keukentafelgesprekken op locatie
- Jonge gezinnen met kinderen: acties op BSO's
- Oudere jeugd / studenten: acties op MBO's
- Mensen met een beperking: aansluiten bij reguliere vergadering VN-panel
- Mensen met een migratieachtergrond: acties met tolkenpool
- Ouderen: bezoek aan woongroepen

Deze acties en gesprekken worden op dit moment voorbereid en ingepland. De resultaten worden daarna in dit verkenningendocument opgenomen (**pm**).

2.4.3 *Gerichte acties 'witte vlekken'*

Daarnaast is bij alle sessies op een kaart bijgehouden waar de deelnemers wonen. De dorpen / wijken waar 'witte gebieden' zijn, zijn de inwoners actief opgezocht met een andere, laagdrempelige werkvorm: de ansichtkaartenactie. Door met mensen 'op straat' in de betreffende gebieden in gesprek te raken en te vragen of ze op een kaart willen laten weten wat zij belangrijk voor de toekomst van Smallingerland vinden, leveren deze wijken / dorpen toch hun input aan de Omgevingsvisie.

Inmiddels zijn hiervan twee rondes uitgevoerd. De eerste dag was in het gemeentehuis, op de dag van de Europese verkiezingen (inwoners van het centrum, 140 reactiekaarten). Die dag hebben is getest of deze werkvorm werkt. Omdat dit positief uitpakte, is een tweede ronde uitgevoerd in het winkelcentrum Noorderpoort. Dit in combinatie met een ijscoman die gratis ijsjes uitdeelde. Deze locatie ligt strategisch in het midden van een aantal wijken waar tot nu toe relatief weinig inwoners hebben deelgenomen (o.a. Noordoost, Fennepark en Vrijburgh). Dit leverde mooie gesprekken op en in totaal 110 reactiekaarten.

Een overzicht van de reacties is in bijlage 6 opgenomen. Hierin is te zien dat behalve veel 'tops' (o.a. tevreden in het algemeen, veel groen, sociaal en vriendelijk) er ook veel tips en wensen zijn.

De meest genoemde tips / wensen hebben betrekking op evenementen / voorzieningen, openbaar vervoer en wegen, centrum en op de doelgroepen ouderen, mensen met een beperking, en minima.

3. Algemene trends en ontwikkelingen

Voor de komende decennia is een aantal ontwikkelingen te voorzien die van invloed kunnen zijn op onze samenleving en de omgeving waarin wij leven. Deze ontwikkelingen vormen een belangrijke bouwsteen voor de Omgevingsvisie Smallingerland. Tijdens de sessies zijn door inwoners ook belangrijke maatschappelijke trends en ontwikkelingen benoemd. Deze zijn in dit hoofdstuk verzameld. De betreffende input is hierna grijs gearceerd. Op punten zijn deze trends en ontwikkelingen aangevuld en verder uitgewerkt. Daarvoor is gebruik gemaakt van de resultaten uit de Provinciale Omgevingsvisie (Koersdocument), De bouwstenen van De Friese Aanpak¹), gemeentelijke basisgegevens.

De volgende algemene maatschappelijke ontwikkelingen zijn meest bepalend voor de lange termijn:

Energietransitie

Het klimaatakkoord van Parijs van eind 2015 onderstreept de urgentie van de energietransitie. Het doel is de opwarming van de aarde tegengaan en de gemiddelde temperatuurstijging beperken tot ruim onder de twee graden Celsius. Het streven is anderhalve graad Celsius. Nederland heeft zich hieraan gecommitteerd. Dit betekent een vermindering in 2050 van de CO₂-uitstoot met 95% ten opzichte van 1990.

In 2050 moet Fryslân energieneutraal zijn. De energietransitie is een omvangrijke, langdurige en integrale opgave. Het veranderingsproces zal diep ingrijpen in economie en samenleving. Dit geldt voor alle sectoren en op alle niveaus: van huishoudens en bedrijven tot internationale infrastructuren. Bewustwording van de noodzaak van de energietransitie en van wat er moet veranderen is belangrijk. De energievoorziening zal betaalbaar, betrouwbaar én veilig moeten blijven. De energietransitie biedt ook kansen voor innovatie en versterking van de economische structuur en voor nieuwe werkgelegenheid en verdienmodellen. Zowel op het gebied van energiebesparing en energieopwekking zal er in alle huizen in wijken en dorpen veel moeten gaan gebeuren.

Klimaatverandering

De klimaatverandering is een ingrijpende ontwikkeling. Voor de lange toekomst worden verschillende weersextremen voorzien, zoals zware stormen, overvloedige neerslag, langdurige droogte en hitte. In landelijke scenario's²) stijgt de gemiddelde temperatuur in Nederland tussen de 1 en 2,3 graden Celsius en verdubbelt het aantal tropische dagen in 2050 ten opzichte van 2015. Er wordt rekening gehouden met een zeespiegelstijging van 25 tot 80 cm in 2085. Inmiddels wordt een stijging van 1 tot 1,5 meter niet uitgesloten. In de winter neemt de gemiddelde neerslag toe met 3-17%. In de lente en zomer regent het minder, maar als het regent, regent het wel heviger. Clusterbuien komen in 2050 vijf keer zo vaak, en in 2085 tien keer zo vaak voor. Bodemdaling en zeespiegelstijging kunnen de mogelijkheden voor doorspoelen met zoetwater beperken en veendijken kunnen door droogte beschadigen.

---

¹ De Friese Aanpak is een samenwerking tussen de provincie Fryslân, het Wetterskip en de meeste Friese gemeenten, waaronder ook Smallingerland. Samen zijn diverse bouwstenen voor Omgevingsvisie ontwikkeld.

² KNMI

Deze omstandigheden zijn van invloed op onze leefomgeving. In Smallerland zal dit de komende tijd ook merkbaar zijn, bijvoorbeeld:

- hevige hagel- en/of regenbuien kunnen grote economische schade veroorzaken, bijvoorbeeld voor oogsten, bedrijfsgebouwen, woningen en vervoersmiddelen;
- de toenemende verstening in straten en gebieden vergroot de kans op wateroverlast. Water kan niet snel genoeg wegzakken in de bodem of worden afgevoerd;
- hoge temperaturen vormen vooral in dicht bebouwd en/of versteend gebied een risico voor mensen met een zwakkere gezondheid. 's Nachts kan het verschil tussen stad en omgeving oplopen tot vijf graden;
- extremer weer kan ook leiden tot meer ziekten en plagen, met nadelige consequenties voor landbouw en volksgezondheid;
- veranderingen in biodiversiteit.

Deze omstandigheden vragen om een andere, toekomstbestendige inrichting van onze fysieke leefomgeving, waarbij vraagstukken zullen gaan over geschikte bouwlocaties, nieuwe bouwvormen, oplossingen voor waterbuffering, energieverbruik, integratie van groen- en waterstructuren.

Duurzaamheid

Het klimaatakkoord van Parijs van eind 2015 onderstreept de urgentie van energietransitie. Het doel is de opwarming van de aarde tegengaan en de gemiddelde temperatuurstijging beperken tot ruim onder de twee graden Celsius. Het streven is anderhalve graad Celsius. Nederland heeft zich hieraan gecommitteerd. Dit betekent een vermindering in 2050 van de CO₂-uitstoot met 80-95% ten opzichte van 1990. In 2050 is Fryslân energieneutraal. Deze energietransitie is een omvangrijke, langdurige en integrale opgave. Het veranderingsproces zal diep ingrijpen in economie en samenleving. Dit geldt voor alle sectoren en op alle niveaus: van huishoudens en bedrijven tot internationale infrastructuren.

Bewustwording van de noodzaak van de energietransitie en van wat er moet veranderen is belangrijk. De energievoorziening zal betaalbaar, betrouwbaar én veilig moeten blijven. De energietransitie biedt ook kansen voor innovatie en versterking van de economische structuur en voor nieuwe werkgelegenheid en verdienmodellen. Innovatie en nieuwe technieken zijn ook nodig. Het tempo en de mogelijkheden van de energietransitie zijn afhankelijk van internationale, technologische en economische ontwikkelingen, zoals de werking van het Europese CO₂-emissiehandelsstelsel (ETS) en de kostprijzen van duurzame energieopwekking.

Bevolkingsontwikkeling

De bevolking ontwikkelt zich naar meer grijs en minder groen. In de dorpen zien we deze vergrijzing en ontgroening sneller gebeuren dan in het stedelijk gebied. Tot 2040 wordt een stijging in de groep 65+ verwacht, terwijl er een daling is in het aantal inwoners van 20 tot 65 jaar. Ook neemt het aantal 85+-ers en 95+-ers toe, een dubbele vergrijzing. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor de leefbaarheid en de sociaal-economische vitaliteit van gebieden, wijken en dorpen.

Deze ontwikkeling heeft ook gevolgen voor de gezondheid, een grotere groep mensen krijgt te maken met chronische aandoeningen en ouderdomsziekten.

Ook blijven meer ouderen langer zelfstandig wonen. De juiste woningen en inrichting van de omgeving kan bijdragen om het welzijn te bevorderen.

Biodiversiteit

Het aantal dieren- en plantensoorten vermindert. In het algemeen geldt dat voor veel soorten minder geschikte terreinen beschikbaar zijn voor voedsel, schuilplaatsen en voortplanting. De belangrijkste oorzaken zijn verdroging, verstoring, verschraling, vervuiling en versnippering. De klimaatverandering is ook een belangrijke oorzaak. De mens speelt een grote rol bij het verlies van biodiversiteit en het is dus heel belangrijk dat wij de stappen nemen die nodig zijn om de biodiversiteit weer te verbeteren. In Nederland is de biodiversiteit nog maar 15% in vergelijking met de situatie rond 1700³. In Fryslân is o.a. de afname van aantallen weidevogelsoorten opvallend. Vermindering van biodiversiteit heeft tot gevolg dat in veel ecosysteemdiensten - zoals voedselproductie, drinkwateren waterzuivering - vraag en aanbod uit evenwicht raken⁴.

Circulaire economie

In onze economie worden veel grondstoffen geproduceerd en gebruikt. De manier waarop we nu in de samenleving omgaan met grondstoffen is niet duurzaam. Op dit moment kennen we vooral een lineaire economie: 'take – make – waste' (pak-gebruik-gooi weg). Dat leidt tot een enorme belasting van het milieu, een groeiende afvalberg en uitputting van grondstoffen. In de circulaire economie die we nastreven, weten we de kringlopen wel te sluiten en is afval juist een grondstof voor een nieuwe keten of product. In een circulaire economie spreken we niet meer over afval maar uitsluitend grondstoffen. Het besef dat de ecologische voetafdruk van consumenten kleiner moet, stimuleert de overgang naar een circulaire economie. Zowel inwoners (met een groeiende vraag naar circulaire producten en bedrijven (met een circulair aanbod) spelen een belangrijke rol in de overgang naar een circulaire economie.

Technologische veranderingen

Allerlei technologische ontwikkelingen zoals digitalisering, nanotechnologie, bigdata, 3D-printing, robotisering, biotechnologie, drones en sensoren, virtual-reality en zelfrijdend vervoer, bieden kansen voor diverse sectoren zoals economie, mobiliteit, zorg, onderwijs etc. De ontwikkelingen gaan snel. De impact en de toepassingsmogelijkheden van deze technologieën zullen de komende jaren om ons heen steeds zichtbaarder en merkbaarder worden.

De technologische ontwikkelingen hebben invloed op onze leefomgeving. Digitalisering heeft veel positieve effecten op het functioneren van de samenleving, en kan een grote bijdrage leveren aan het maatschappelijk welzijn, de productiviteit en de werkgelegenheid. Middelen zijn efficiënter en doeltreffender in te zetten, transacties gaan sneller en producten en diensten sluiten beter aan bij wat mensen willen en nodig hebben. Tegelijkertijd zijn er ook zorgelijke effecten. Digitalisering resulteert in nieuwe kwetsbaarheden, zoals veranderend sociaal gedrag en tijdsbesteding, banenverlies, overmatig internetgebruik en informatie(on)-veiligheid, cybercriminaliteit en de digitale kloof tussen mensen die wel en die niet profiteren van de digitale technologie.

---

³ Compendium voor de Leefomgeving, 2016.

⁴ Graadmeter Diensten van Natuur. Vraag, aanbod, gebruik en trend van goederen en diensten uit ecosystemen. in Nederland; Wageningen UR en Planbureau voor de Leefomgeving, 2014; WOtechnical report 13, 2014.

Een gezonde en veilige in de leefomgeving

Er is steeds meer aandacht voor een gezonde leefstijl en leefomgeving. Dit is de basis voor de verdere ontwikkeling van de gemeente. Een gezonde leefomgeving is een leefomgeving die als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is. De omgeving waarin mensen wonen, werken en recreëren, heeft invloed op hun gezondheid. De leefomgeving bevat zowel fysieke als sociale aspecten. Daarnaast spelen milieufactoren een belangrijke rol, zoals geluidshinder en luchtverontreiniging.

Veranderende samenleving

De relatie tussen overheid en burger verandert. Autoriteit en gezag zijn steeds meer verbrokken. Mensen zijn mondig, deskundig (kennis digitaal toegankelijk) of hoogopgeleid. De organisatiekracht in de samenleving neemt toe, waarbij burgers en ondernemers steeds vaker zelf het initiatief nemen om hun leefomgeving aan te passen naar hun wensen.

Tegelijk lukt het niet iedereen om in de samenleving mee te komen. Verschillen tussen bevolkingsgroepen in de samenleving nemen toe: tussen jong en oud, arm en rijk, hoger opgeleiden en lager- en middelbaar opgeleiden. Dat komt tot uiting in een hoge mate van differentiatie op het gebied van: levensstijlen en gezondheid, kwaliteit van de eigen leefomgeving, vrijetijdsbesteding en deelname aan de samenleving.

Het benutten van de maatschappelijke energie en de toename van de differentiatie in vraagt van lokale overheden een verbindende en faciliterende rol. We gaan van een centraal en top-down aangestuurde samenleving naar een decentrale, bottom-up samenleving met nieuwe verbanden en netwerken. Naast de klassieke overheidsrollen, zoals rechtmatig en zorgvuldig bestuur, worden bijvoorbeeld co-creatie en overheids-participatie belangrijker.

De dienstverlening van de overheid moet hierin meebewegen. Het gaat bijvoorbeeld andere vaardigheden en competenties van bestuurders, ambtenaren en professionals en om ander beleid en regelgeving met meer focus en ruimte voor lokale oplossingen. Dit ligt in de lijn van de filosofie van de nieuwe Omgevingswet.

In bijlage 7 zijn de trends en ontwikkelingen verder per thema uitgewerkt.

4. Conclusies

4.1 Wat weten we wel en wat nog niet?

De conclusie is dat met deze Verkenningfase veel bruikbare informatie is opgehaald, aangeleverd door circa 1.250 inwoners. In de volgende fase wordt dit aantal verder uitgebreid.

We weten:

- Hoe inwoners de gemeente karakteriseren (identiteit en erfgoed);
- Welke thema's en onderwerpen inwoners voor de toekomst van Smallingerland van belang vinden;
- Waar volgens inwoners bij deze thema's en onderwerpen belangrijke prioriteiten liggen: de vaak genoemde thema's in de Top 5;
- Waar accentverschillen voor de verschillende doelgroepen liggen;
- De belangrijkste trends en ontwikkelingen voor de lange termijn.

Wat weten we nog niet:

- De resultaten uit de acties / gesprekken met alle specifieke doelgroepen (*in uitvoering*)

De ontbrekende onderdelen worden de komende tijd verder uitgevoerd en in het Verkenningendocument opgenomen.

4.2 Hoe gaan we met de ontvangen informatie om?

In deze fase hebben we input van inwoners ontvangen. We zien dat op basis van deze input de eerste hoofdcontouren en richtingen voor de toekomst van Smallingerland zich al beginnen af te tekenen. In de volgende fase (strategische fase) willen we deze hoofdcontouren en richtingen gaan uittekenen en nadere inhoud geven. Deze contouren vormen de basis voor de daarna op te stellen Omgevingsvisie. Met andere woorden: de ontvangen input levert hiervoor de basis. We merken dat inwoners dit erg waarderen, maar tegelijk ook van de gemeente verlangen om op bepaalde onderdelen of thema's het voortouw te nemen.

Vaak gehoorde opmerkingen zijn bijvoorbeeld:

- 'Wij als inwoners hebben niet alle specialistische kennis of het overzicht: daar heb je professionals bij nodig';
- 'Je kunt het niet iedereen naar het zin maken, zoveel mensen zoveel wensen': de rol van de gemeente is om knopen door te hakken;
- Voor keuzes bij bepaalde thema's en dilemma's spelen ook andere aspecten mee, waaronder beschikbare budgetten, Europese of landelijke wetgeving. Dan is de vraag: wie is bevoegd gezag, wie is verantwoordelijk: sommige vraagstukken zijn de verantwoordelijkheid van de provincie, het waterschap of andere organisaties en instellingen). De vraag is welke rol en invloed de gemeente in die gevallen kan hebben.

De raad neemt daarom de verantwoordelijkheid om in het kader van de vaststelling van de Omgevingsvisie afwegingen in het kader van algemeen belang te maken.

===